

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via G. Mazzini št. 10/I.
Tel. 33-46 — Poštni predal (Cassella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto corr. post.): Videm, št. 24/7418.

NAROCNINA:
Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto VIII. — Štev. 15 (160)

UDINE, 16. - 30. SETTEMBRA 1957

Izhaja vsakih 15 dni

Nehajte izzivati!

Bridka je usoda nas Beneških Slovencev, da smo prisiljeni sprčo neprestanih izzivanj od strani poklicnih hujškar vedno in vedno pobijati laži, ki jih trošijo na naš račun.

Raznim gazetam in gazetinom bi niti ne odgovarjali, če ne bi oni blatili naše ljudstvo in naše moze, katerim niso vredni niti da bi čevlji odvezali.

Brali smo pred kratkim v enem tistih lističev napad na pokojnega monsinjorja Trinka, češ da niti on ni znal slovenščine in da torej ni bil pravi Slovenec; zato tudi naši ljudje v Beneški Sloveniji niso pravi Slovenci!

Napad se bere v članku pod naslovom »Nemmeno lui lo sapeva«, kjer zagovarja list — saj ga ni treba niti imenovati kaleri — imenovanje Stefanuttija za župnika v slovenskem Trčmunu.

Naša javnost se je po pravici razburila, ko je zvedela, da pride pastirovat med slovenske ljudi župnik, ki ne pozna njih jezika in ga celo zaničuje. Omenjeni izidvač pravi, da Stefanutti res ne pozna slovenskega krajevnega narečja. Nato postavi gorastano trditve, da je beneško-slovenska govorica popolnoma nekaj drugega kot slovenščina, ki se liče nekega drugega naroda.

Narečje in jezik

Jasno povedano hoče reči, da v vseh slovenske Benečije sploh ne govorijo slovensko, ampak slovensko narečje, ki da ni slovenščina. Moža, ki je napisal tisti članek, najprej vprašamo, čemu pa sploh piše »slovensko narečje« (dialetto slavo locale), če ni slovensko? Sam se udarja v zobeh!

Druga njegova zmot, ki izvira iz zlobe ali iz velikanske nevednosti, je pa ta, da zamenjuje narečje in književni jezik. Kdor le malo pozna jezikoslovje, ve, da ima slovenščina več narečij, kakor vsak drugi jezik. Toda če govori Stajerc svoje narečje ni Slovenec v Slovenski (!) Benečiji svoje, s tem se ni rečeno, da nista Slovenca in da ne poznata književne slovenščine. Ali morda Sicilijane, ki po svoje zavija, ni pravi Italijan? Narečja so nekaj ustaljenega, bolj svojega, književni jezik se pa pod vplivom pisateljev izpopolnjuje in raste. Da so narečja naših dočin slovenska, dokazujejo — poleg tistega pisca, ki govori nehoti o »dialetto slavo« — jezikoslovci svetovnega slovesa, tudi italijanski.

Če pa so naša narečja slovenska, je tudi naša govorica, naš jezik, iz čigar debela naša narečja izhajajo, prav gotovo slovenski!

Drugo potvarjanje

Ker tistemu dopisniku ne uspe, da bi z »narečji« dokazal, da nismo Slovenci, se zateče k drugi že sila izrabljeni frazi, namreč, da naši ljudje zelo dobro poznajo italijanski jezik. Zatorej da je menda tudi gospodu Stefanutti, ki ne pozna dialekta svojih trčmunskih vernikov, še manj potrebno znanje slovenščine.

Na to trditve odgovarjamo, da smo ponosni, ker poznamo poleg svojega materinjskega slovenskega, tudi še drugi jezik naših sodržavljancev, česar, žal, oni niso zmožni. Toda, če so naši ljudje več ali manj večni ne samo italijanskemu narečju, ampak tudi jeziku, s tem dejstvom se ni podan dokaz, da so po narodni kulturi, tradiciji in jeziku postali Italijani. Kaj bi rekli dopisniki okol tistih dveh listov, ki neprestano hujškajo proti nam, če bi trdili o njih da so na primer francozi, če morda znajo kaj francoščine, in da zaradi znanja niso več Italijani? Grom in strelo bi klicali nad nas!

Dopisnik se zlaže zopet v novi trditvi, ko pravi, da je govorica o slovenskem jeziku v slovenski Benečiji samo smešnica (barzelletta). V uradnih dokumentih da se slovenščina sploh ne zasledi. Odgovarjamo: v vladnih uradnih listinah vemo, da ne. V domačih, uradnih pa še kako! In to že v davnih časih! Ko se je poročil princ Viktor Emanuel s črnogorsko kneeginjo Heleno so vsi župani šem-

peterskega okraja poslali 24. oktobra leta 1896 novičen voščilni pergamen v slovenščini ob dnevu mu katerin najlepša roža jugoslovinska se presaja u italijanski vart. To je priča, da so vsi župani spoštovali materni jezik in da so to tudi s ponosom javno in uradno pokazali! So bili torej Slovenci ali ne?

Še papeža potvarjajo

Tako gradi dopisnik svojo lažnivo stavbo kar naprej. Pravi, da je cerkvena oblast, ki stoji v svoji modrosti nad političnimi trenji; pravilno naredila, ker je poslala v slovensko jaro župnika, ki ne pozna jezika vernikov. Držala da se je papeževih navodil, da je treba krščanski nauk oznanjati v narodnem (lingua nazionale) jeziku. V tem slučaju, modruje šovinistični list, v italijanskem. Tako da je torej popolnoma v redu, če se v Trčmunu nahaja don Stefanutti.

Če bi dotični urednik povprašal v kuriji, kjer ima gotovo dovolj dobrih zvez, po cerkvenem zakoniku, bi mu morda povedali, da so papeži ukazovali, da morajo dušni pastirji poznati krajevni jezik (idioma loci). V zadnjem konkordatu iz leta 1929 je rečeno, da morajo župniki poznati jezik kraja, da lahko opravljajo dušno pastirstvo v njem, ne pa v državnem ali nacionalnem jeziku. Kot vidimo nekateri ljudje, ki ne štejejo za krščanske demokrate, v svojem šovinizmu in narodni nestrpnosti, potvarjajo še papežev besede, samo da bi se pri nas raznarodovanje nadaljevalo.

Na koncu še malo blata

Za repek svojega dolgega klobasarenja navajajo v omenjenem članku še spis nekega učitelja Wagnerja, ki pravi, da se je oče Beneških Slovencev mons. Trinka naučil slovenščine šole v Vidmu (!) v semenišču. V isti sapi trdi list, da niti on ni poznal krajevnega jezika, ki da ne obstoja. Kljub nasprotju v lastnih trditvah, prvič da je Trinka poznal slovenski jezik, drugič da ne hoče dopisnik dokazati, da celo naši voditelji ne poznajo maternega jezika in še manj naše ljudstvo.

Oblatiti hoče svetli spomin na velikega rodoljuba in slovenskega pesnika, ki je z vsem svojim delom in pesmijo dramil zamejske Slovence. Blatiti skuša njega, ki se je, daleč od vsake narodne nestrpnosti, ves posvetil službi za svoje slovensko ljudstvo. On da ni znal slovensko, ko pa je dolgo vrsto spisov, knjig in celo Poezije izdal v svojem slovenskem materinjskem jeziku! Iz domačega trčmunkega narečja je dozorel v slovenskega pesnika! Zdaj pa sodite, bralci, ali je bil Trinka Slovenec ali ne!

Hujškači ga blatio, pesnik Zaneto pa ga je l. 1936 povelil z verzi:

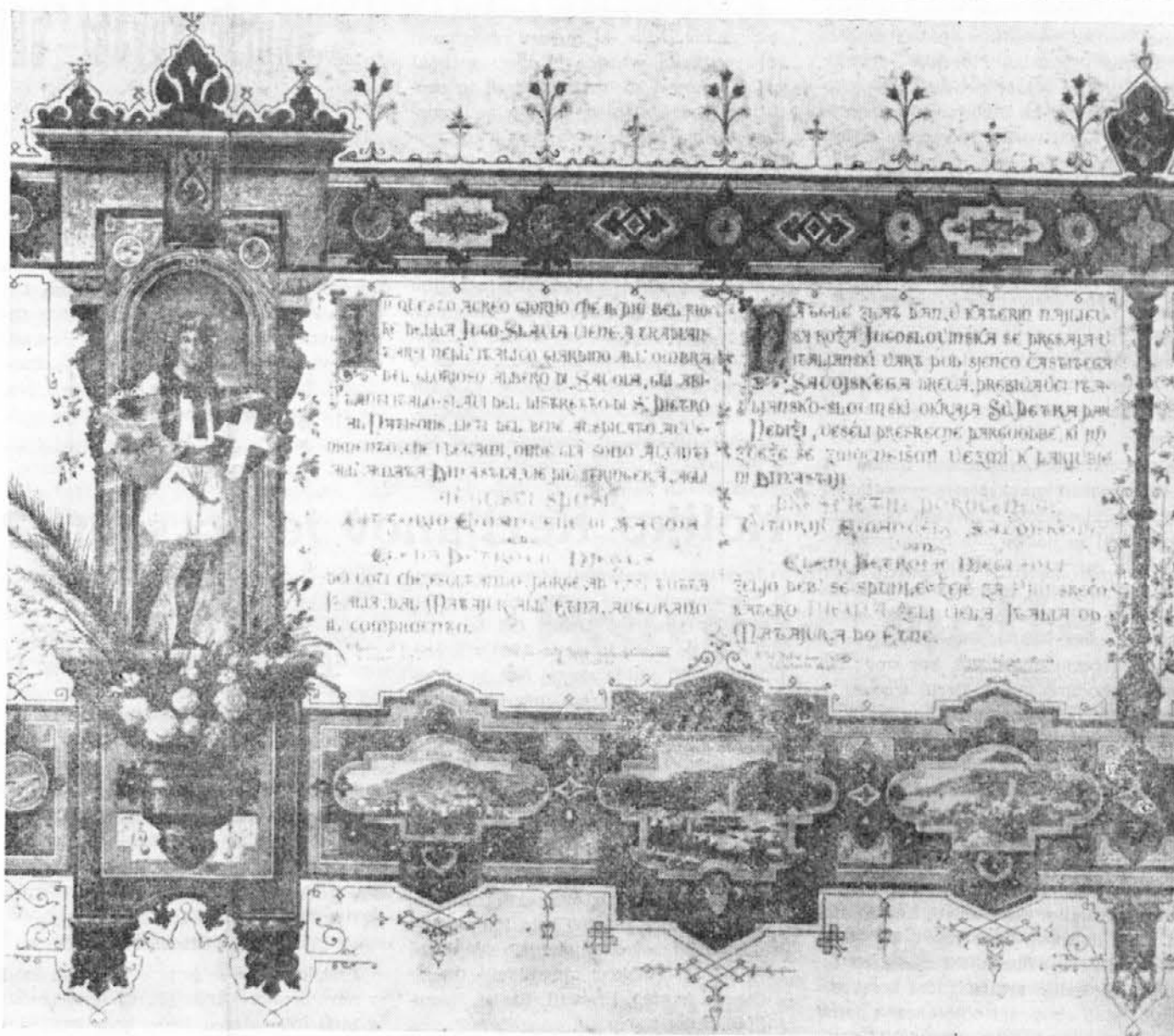
«Il nome suo si spande
oltre che in Friuli e in Slavia
anche in remote lande.»

Te besede poštenega Italijana naj si zapomnijo poklicni hujškači, ki bi vsaj zdaj po desetih letih morali Trinka vzeti za vzgled, kako je treba delovati za mirno sožitje obeh narodov v skupnem interesu.

Zadnji čas je, da prenehate blatiti, izzivati in hujškati!

Huda prometna nesreča v Oblici

V zadnjem trenutku smo zvedeli, da se je 15. sept. okrog poldne dogodila zelo huda nesreča v Oblicah. Ko so se ljudje vračali od maše, je odpeljal nek kamjon 13 moč proti Ravnam, a med potjo so popustile zavore in kamjon je zletel pod cesto. Peter Predan, star 34 let, doma iz Raven je podlegel poškodbam že med prevozom v bolnico, 9 je hudo ranjenih, in sicer Pio Piccinini, Vincenc Predan, Peter Bledič, Jurij Piccinini, Peter Predan, Cezar Piccinini, Attilio Floreančič, Jožef Bledič in Valentin Pittia, 3 pa so ostali nepoškodovani. Prihodnjiki bomo poročali bolj na široko o tej strašni nesreči.

NA PERGAMENTU PIŠE TAKOLE:

Na te-le zlat dan, u katerim najjeuša roža Jugoslovinska se presaja u italijanski vart pod sjenko častitega Savojskega drevja, prebivauci italijansko-slovinski okraja Sv. Petra par Nediži, veseli parguodbe, ki jih zveže še zmocnejši vezmi k parjubeni Dinastiji. — Presvetlim Poročencan Vitoriju Emanuelu Savojskemu an Eleni Petrovič Njegušovi želijo deb' se spunle želja za Njih srečo katero Njema želi ciela Italja od Matajura do Etrne.

Na imé cielega okraja občinski poglavarji.

Kooperative v Beneški Sloveniji

(Nadaljevanje s prejšnje številke)

Zaradi tega bi bilo treba združiti več malih mlekarin skupaj v eno. Arturo Manzano je naš nasprotnik, toda priznati mu moramo, da glede ekonomskih prilik v goratem delu Furlanije pa le pove marsikatero grenko resnico. Tudi mi smo že od nimar proti premajhnim mlekararnam v naših krajih in smo istega mišljenja kot Manzano, da bi bilo treba v nekaterih naših dolinah, kjer so vasi blizu in je transport mleka do mlekarne lahek in poceni, imeti skupne mlekarne za več vasi skupaj. Več vasi skupaj bi lahko kupilo moderne mlekarne stroje. Tudi plačo za mlekarja in njegove asistente bi laže plačala velika mlekarina. Produkcijski stroški za vsak kilogram predelanih mlečnih produktov bi bili pri veliki mlekarini manjši kot pa pri malih mlekarinah. Ni treba niti omenjati, da bi bili v veliki mlekarini pri modernih strojih strog higijenski predpisi laže izpolnjeni. Seveda pa ne bi bilo ne rentabilno in ne koristno za razvoj zadrugništva, da bi kakšna vas, visoko v hribih, kje daleč proč od drugih vasi in ki nima nobene dobre ceste, bila priključena v veliko mlekarino, ker ne bi mogli kmetje pripeljati mleka do mlekarne. V takšnem primeru je že bolje, da imajo kmetje izoliranih vasi svoje malo mlekarino kot pa nobene. Naši sosede na Unejskem, na Tolminskem so imeli na približno enako velikem teritoriju kot je Beneška Slovenija in s približno skoraj enakim številom prebivalstva kot pri nas, 70 mlekarin. Tudi na Tolminskem se vse male mlekarne niso obnele in so prav zaradi tega zgradili v Kobaridu veliko moderno mlekarino za vse vasi okoli Kobarida. Pri njih je seveda drugačen ekonomski sistem kot pri nas in so laže s sredstvi svojega mandamenta in slovenske republike napravili nekoliko velikih mlekarin na Tolminskem; pri nas gre vse to teže, ker vleče vsaka vas na svojo stran. Da ponovimo še enkrat prav na kratko: tudi mi, beneški Slovenci, bomo morali iti za zgledom Karneljov in Tolmincev ter postaviti v naših krajih nekaj

močnih modernih mlekarin, pustiti pa v velikih hribih male mlekarne.

Ko smo končali razpravljanje o naših mlekarinah, nimamo skoraj kaj pisati o drugih zadrugah, ker jih ni. Potrebno bi bilo, da bi imeli nekaj sadjarskih kooperativ, ker imamo precej sadja na južnih sončnih grivah naših vasi, posebno v Roncu. Tista »Associazione Frutticoltura«, ki sta jo leta 1955 ustanovila colonello Olivieri in don Mario Tracogna, hoče najbrže trgati in nabirati politično sadje in ne seveke ali pa breskve, zato je zaenkrat še ne moremo vzeti za resno.

Kreditnih kooperativ nimamo v naših slovenskih vaseh nobene več, ker je fašizem zaukazal s svojimi zakoni, da smejo eksistirati samo Casse rurali ed artigiane, toda niti te Casse rurali ne delajo pri nas. Edino v Ahtenu in Fojudi, ki sta dva furlanska kraja, imamo po eno Casso rurale ed artigiane, katerih se lahko poslužujejo naši ljudje iz bližnjih slovenskih vasi. Pač pa so se po naši Beneški Sloveniji razširile filiale malih provincialnih bank. Tako ima Banca Cattolica del Veneto svoje filiale v: Hlodičih, Špetru, Centi, Njemah, in Sv. Lenartu; Banca Popolare di Cividale ima filialko v Gorenji Mjersi; Banca Popolare Cooperativa di Tarcento drži svoje filiale v: Centi, Njemah in Ratenju; in končno Banca del Friuli s svojimi podružnicami v Centi, Fojudi in Ratenju. Vse te bančice s svojimi direktorčki, ki so večinoma v rokah demokrščanskih krogov, ne prinašajo Beneški Sloveniji nobene koristi in ni bilo slišati, da bi svoje kredite uporabljali za naše kraje. Te bančne filiale imajo edino to funkcijo v naših krajih, da človek opravi neki bančni posel, ne da bi hodil daleč do prvega mesta. Ker se veljajo fašistični zakoni, bi bilo dobro, da bi imeli vsaj nekoliko Casse rurali ed artigiane. Priznati pa moramo, da je v Furlaniji, zlasti v ravnini, bolj razvit kooperativni duh kot pri nas beneških Slovencev, ki smo bolj sami zase, individualisti, kot se to bolj učeno govori in piše. Seveda vpliva tudi nesrečno emigriranje, ko vse beži od doma in nečejo posebno mladi

stati na kmetih, da se kooperative ne morejo razviti.

V vsej Beneški Sloveniji imamo samo eno konsumno kooperativo in sicer filialo »Cooperativa Carnica di Consumo« v Reziji. Vsa druga konsumna društva so zaspala.

Zalosten je ta pregled kooperativizma v Beneški Sloveniji in kar je najslabše je pa to, da tudi za prihodnje nič dobro ne kaže. Na kongresu furlanskega zadrugništva dne 11. maja letošnjega leta v Vidmu so delali diplome za kooperativne voditelje, ki so obiskovali posebne zadrugne kurze. Od vsred iz Furlanije so bili na teh kurzi, samo iz Beneške Slovenije ni bilo nobenega. Tudi v novo vodstvo furlanskega kooperativnega združenja niso izvolili nobenega našega človeka, nobenega beneškega Slovenca: ne v sekcijo za mlekarne, ne v sekcijo za kmetijstvo, ne v sekcijo za konsumne zadrugne, ne v sekcijo za produkcijo in delo in niti ne v sekcijo za razne kooperative. Zdi se, da nas imajo Furlani za suho vejo na kooperativnem drevesu.

Kakor vse kaže, se bomo morali mi beneški Slovenci še dolgo vrsto let izseljevati. Računati moramo torej, da bo veliki del naših ljudi živel, delal in služil denar v tujini, manjši del naših ljudi, kmetje, pa bodo še obdelovali v manjšem obsegu svoje njive in senožeti. Ti si ne bodo mogli izboljšati svojega življenja, če ne bodo modernizirali svojih mlekarin, če ne bodo izboljšali živinoreje in sadjereje. Vse to lahko naredijo samo preko kooperativ.

Sedaj imamo po netočnih podatkih, ker nekatere naše mlekarne nekaj časa delajo, pa spet prenehajo z delom, naslednje mlekarne v slovenskih krajih Beneške Slovenije:

- OBCINA DREKA:
1. Mlekarna v Tamarju
2. » » v Tapotnici
3. » » v Debenjem
4. » » v Dreki
OBCINA GRMEČ: 5. Mlekarna v Platcu
OBCINA BRDO:
6—12. Sedem mlekarin v raznih vaseh občine Brdo. (Nadalj. na 2. strani)

Obisk delegacije Zveze borcev Slovenije v Furlaniji

Pretekli teden je prišla na tridnevni obisk v Furlanijo deseterčlanska delegacija borcev Ljudske republike Slovenije. Delegacija je vrnila obisk furlanskim partizanom, ki so bili pred časom gostje Zveze borcev Slovenije. V delegaciji so bili trije narodni heroji in sicer predsednik okrajnega odbora Zveze borcev za Ljubljano Stadler, poslanec v ljudski skupščini ljudske republike Slovenije Bobnik, Olga Družina, sekretar okrajnega odbora Zveze borcev za Ljubljano Herman in šest članov, vsi nosilci spomenice iz leta 1941.

Delegacija je prispela v Videm v torek popoldan, kjer so jo sprejeli predstavniki pokrajinskega odbora ANPI (Associazione Nazionale Partigiani d'Italia) za videmsko pokrajino. Gostje so najprej položili venec na kraj, kjer so leta 1945 ubili 23 partizanov, zvečer pa so jim pripravili sprejem v dvorani hotela »Friulie«, na katerem je pokrajinski predsednik ANPI dr. Giobatta Angeli med drugim dejal:

»Med narodno osvobodilno borbo se rismo vprašali, na katerem ozemlju se borijo italijanski in slovenski partizani. Glavni cilj za nas je bila borba proti fašizmu in osvoboditev narodov, ki so trpeli pod njegovim suženjstvom. Tudi danes se ne sprašujemo, kje smo se borili, na italijanskem ali slovenskem ozemlju, ampak hočemo biti složni, kot smo bili med osvobodilno borbo. Borili smo se za iste ideale, vendar si nismo priborili v Italiji to, kar ste si priborili vi v Jugoslaviji. Kakor veste, pri nas se vršijo procesi proti udeležencem narodno osvobodilne borbe. Najbolj nesramno dejanje pa je proces proti slavnim partizanom iz Nadiške doline, proces proti takozvani »Beneški četici«. Borci iz Nadiške doline se morajo danes zagovarjati, ker so storili svojo dolžnost, to se pravi, ker so se borili proti nacifašizmu. Mi smo proti temu, da se sodijo antifašistični borci in homo vedno ob strani obtožencev, je ob zaključku svojega govora poudaril voditelj bivših furlanskih partizanov

Naslednji dan je delegacija v spremstvu predstavnikov furlanskih partizanov obiskala nekatere kraje Furlanije. Najprej so odšli v Cervignano, kjer jih je na sedežu občine sprejel občinski odbor z županom Di Lazzaro na čelu, ki jim je ob tej priložnosti izrekel dobrodošlico. Nato so antifašisti iz Cervignana povabili na kratko zakusko v prostore ljudskega doma, kjer jim je skupina otrok, sinovi padlih v partizanski borbi, poklonila lep šopek nageljnov.

Dalje so gostje obiskali Oglej, kjer jim je občinski odbor s županom Andrian na čelu priredil kosilo in jim razkazal muzej in druge zgodovinske zanimivosti, ki jih hrani ta kraj. Pri sprejemu so bili prisotni tudi člani občinskega odbora iz Terzo di Aquileja z županom Franco na čelu.

V popoldanskih urah so odpotovali v Karnijo in sicer v Tolmezzo. Pri sprejemu so bili prisotni vsi člani karnijskega odbora ANPI, predsednik odbora Moro pa jim je izrekel dobrodošlico. Zvečer so jim priredili sprejem v prostorih »Karnijske zadruge«, na kateri so bili prisotni tudi predstavniki političnih strank iz Tolmezza. Pri sprejemu je bil navzoč tudi Paronitti Giuseppe, oče najmlajšega padlega borca iz Karnije, ki je bil odlikovan z zlato kolajno. V kraju Sutrio so jih prav tako sprejeli domači antifašistični borci z predsednikom lokalnim ANPI na čelu.

čelu Dei Moro. Gostje so položili lep šopek nageljnov na spomenik na kraju kjer je padel v boju proti nazifašistom karnijski heroj Aulo Magrini in na spomenik, kjer so nazifašisti usmrtili 82 talcev iz vasi Sutrio.

Na vsej poti je furlansko ljudstvo izražalo velike simpatije do gostov in do njihove domovine, ki se je v neenakem boju priborilo svobodo in nov socialni red. Vseposod so bivši partizani in simpatizerji odporniškega gibanja poudarjali neločljivo prijateljstvo med borci proti nazifašizmu, ki mora kot nekdaj biti tudi danes trden temelj, na katerem je treba še nadalje krepiti odnose med tukajšnjima narodoma.

Delegacija se je v četrtek poslovila od videmskih predstavnikov ANPI in se jim zahvalila za gostoljubnost in pozornost, ki jo je bila deležna med svojim tridnevnom obiskom in izrazila željo, da bi se taki medsebojni obiski še nadaljevali, ker samo tako se bodo narodi boljše spoznali.

REZIJA

Koliko Rezijanov je po svetu?

Po približni statistiki, ki so jo sestavili predstavniki naše občine, bi bilo vseh Rezijanov približno 10.000. Od teh jih živi 7.000 po svetu in samo 3.000 v Reziji. Od teh 7.000 jih je skoraj 500, ki so sezonski delavci po raznih državah, a so stanujoči v občini, ker se vračajo vsako jesen, ostalih 6.500 pa je prevzelo tuje državljanstvo ali pa so se za stalno izselili iz domače občine.

Največ Rezijanov je v Avstriji, pravijo, da jih je okoli 2.000, in so se preselili tja še pred prvo svetovno vojno. Ostali so raztreseni po raznih evropskih državah, v Luksemburgu jih živi celo 200 skupaj. Najdemo jih, seveda v manjših skupinah, tudi na Madžarskem, Jugoslaviji (okrog Zidanega mosta), Franciji, Rusiji, Romuniji in Holandskem.

Največ Rezijanov po svetu se ukvarja s trgovstvom in obrtništvom in zanimivo je, da ni niti eden zaposlen v kakšnem rudniku. V Avstriji na primer so skoraj vsi mali slaščičarji, branjevci ali škarjebrusi Rezijani.

Pa še drugo važno poročilo moramo dodati k zgoraj navedeni statistiki: medtem, ko v drugih gorskih občinah število prebivalstva stalno pada, je Rezija edina gorska občina videmske pokrajine, kjer tega pojava ni opaziti, nasprotno, v Reziji zadnja leta prebivalstvo narašča. Lansko leto je naraslo na primer za 80 duš.

TUJCI LJUBIJO NAŠO DOLINO

Letošnje poletje je naša dolina kar oživel, prišlo je namreč mnogo letoviščarjev na daljši oddih, še več pa je bilo nedeljskih izletnikov. V vseh poletnih mesecih so bili vsi hoteli, gostilne in nekatere privatne hiše zasedene do zadnjega kotička. Večina ljudi je bila iz Trsta in Vidma, nekaj jih je pa bilo tudi iz drugih oddaljenih italijanskih mest, celo iz Rima.

To dejstvo dokazuje, da ljudje začenja pripoznavati tudi Rezijo za letovišarski kraj, kot poznajo Karnijo in Kanalsko dolino. Da bi se še bolj pospešil turizem v naši dolini, pa bi bilo prav, da bi občina sestavila odbor iz turizma večših ljudi, ki bi se zanimali za propagando o lepoti Rezije. Take turistične odbore, ki jih imenujejo »Pro Locos«, imajo

PODBONESEC

Nepričakovani obisk v Črnem Vrhu

Pretekli teden smo v Črnem vrhu doživeli 'dno veliko sorprezo': paršla sta u našo vas predsednik provincialne administracije adv. Candolini an senator Pellizzo iz Cedada. Odkar obstoja Črni vrh je tuó parvikrat, de so paršli h nam tajšne visoke glave. Kakor znano, sta oba ta gospoda od demokracije kristiane. Usi vjedó kakuó muorajo ljudje živeti u Črnem vrhu, sada sta pa imjela parluoznost videti tud senator Pellizzo an Candolini kakuó je par nas. Tud tista dva, če sta tjela prit u našo vas, sta muorla

nardit dosti poti h nogam.

Njesta imjela nobednega govora, sparjeu jih famoštar an par domačinu. Naši ljudje jim niso šli naspruot, de bi jih pozdravili, ker vjedó, de so pru tajšnie gospuodje odgovorni za slabo stanje u Črnem vrhu. Ljudje pa tud vjedó zaki je paršu Candolini an Pellizzo u Črni vrh: bližajo se votacioni an zatuó jim dišjo naši voti an gledajo nastaviti ljudem še enkrat skopeč, de bi zanje votali.

A naj vjedó, de u naši vasi ne bojo pobjerali več sadou, kot so jih pretekla ljeta. Zadosť so nas imjel za norca an zadosť nasilja so djelali ljudem, de bi jih parmuorali votat za demokracijo kristjano.

Demokracija kristjana je u Italiji že deset ljet na governu an glih tista je odgovorna, če mi takuó slabo živimo. Dónas so ljudje par nas zadosť zdrjeli, de lahko vidijo duó nosi kriučo an de so u zahualo za udobljene vote paršli u zapuščenost, katjero spremlja še politično preganjanje. Rjes je an nobedan tega ne more skrit, kjer pa nas se ne smije govoriti tuó, ki čemo an če djelamo drugač, kot tuó, ki nam dikтира demokracija kristjana, muoramo drago plačati.

Naj vjedó teli an njim podobni gaspuodi, de jim bomo telikrat pokazali harbat. Ne bojimo se nobednega več an ne verjamemo tud nobednemu več, pa čeglih smo doma iz Črnege vrha. Od sada naprej nas bojo prepričala samo še dejanja, praznih besjed smo že zdaunaj siti an tega se bomo u Črnem vrhu zavjedali tud par prihodnjih političnih votacionah.

SV. PETER SLOVENOV

Obmejni promet miesca augusta

Odkar so odprti prehodi skuozi italijansko-jugoslovansko mejo ni bluó še nobedan mjesec tarkaj trafika ku ljetos augusta. Naštjel so, de je bluó usega skupaj 20.957 prehodu. Od tje je bluó 4988 dvolastniku, ki hodijo obdjelavat zemjo na to an drugo stran meje, od ostalih 15.965 prehodu pa je bluó 4.646 iz italijanske strani an 11.323 iz jugoslovanske.

Največ prehodu je beležnih nimar na prehodu u Stupci, ker je tuó blok parve kategorije; bluó jih je iz italijanske strani 3.558, iz jugoslovanske pa 6.137; z dvolastniško propustnico iz italijanske strani 86, iz jugoslovanske pa 22; vseh skupaj torej 9.803.

U Učji je bluó 644 prehodu: 40 iz italijanske, 200 pa iz jugoslovanske strani; z dvolastniško propustnico pa je prekoračilo 404 oseb.

Skuozi Most na Nadiži je bluó 1818 prekodu: 78 iz italijanske strani an 1740 iz jugoslovanske.

Skuozi Polavo par Čepatiščih je bluó 1360 prehodu; iz italijanske strani 162, iz jugoslovanske 1150; z dvolastniško propustnico pa 38.

Skuozi Solarje par Dreki je bluó 1938 prehodu: od tje iz italijanske strani 411, iz jugoslovanske 1193, z dvolastniško propustnico pa 334.

Skuozi Most Klinac je bluó 462 prehodu: od tje iz italijanske strani 176, iz jugoslovanske 260, z dvolastniško propustnico pa 26.

Skuozi Mišček je bluó 958 prehodu: od tje iz italijanske strani 145, iz jugoslovanske 263, z dvolastniško 550.

Skuozi Bloke, ki so sezonski, pa je šlo skuozi Topolovo z dvolastniško propustnico 210 jugoslovanskih državljanu; skuozi Robidišče s propustnico 66 italijanskih, 380 jugoslovanskih državljanu; z dvolastniško propustnico pa 10 italijanskih an 2368 jugoslovanskih državljanu; usjeh skupaj 2824.

ZA ŠUOLO U GORENJEJ BRNASU

»Cassa Deposit e Prestita« bo posodila našemu kamunu 9.000.000 lir za povečanje šuolskih lokal u Gorenjem Brnasu. U novo urejenih lokalih bo prostora tud za otroški vrtec.

LJUDJE IZ ŠPINJONA SE PARTOZUJEJO

U zadnjem času je dosti guarenja u naši vasi an tud na kamunu zavoj vodovoda u Špinjonu. Kakor znano, vodovod u tej vasi funkcionira na električni motor an ga kor zjutraj odpret, zvečer pa zapret. Uredil so takuó, de je tisto djelo opravljala usaka družina dan mjesec, a tuó je bluó u zvezi z velikimi neprilikami an dostikrat je paršlo do velikih baruf. Kajšen ima buj majhno družino kot drugi an ponuca manj vode kot tisti, ki ima veliko an morebit še več glau živine za napajati, odprjerat vodo pa so muorli obe družini 'dnako časa, tuó je en mjesec. Dostikrat je tud kaduó pozabu odprjerat vodo an takuó so se nimar kregali med sabo. Končno so se pa usi skupaj zbraj an zaporili na kamunu, de bi namestili enega izmed vaščanu, ki bi mu dali za tisto djelo plačo. Objubili so jim, de jih bojo uslišali, čeglih so dosti komentirali o tjem. Pravijo, de kamun zadosť zapravja za električno energijo, ki jo ponuca motorček an de ne bo pru, de bi bil stroški za uzdarževanje vodovodnega guardijana u brjeme usjeh ljudi kamuna.

Ljudje iz Špinjona pa drugače mislijo; pravijo, de plačuvajo tud oni z dajatvam za asfaltiranje cjest po katjerih oni ne hodijo an de se djelajo tajšna djela, od katjerih oni nimajo nobednega interesa.

NE PRESTOPAJTE MEJE 10 KILOMETERSKEGA PASU

Kompetentni organi so sporočili, de nekatjeri ljudje, ki imajo propustnico (lasciapassare) hodijo buj deleč kot deset kilometru od meje, kar je u nasprotju videmskega akorda. Za tajšne prestopke je predvidena štrafinga od 3 do 12 mjesu paražona an od 16 do 48.000 lir multe.

CJESTA PRUOT ATOVICI

U tje dneh so dokončali djelo drugega konca puoske cješte, ki peje pruot Atovic. Parvi del cješte je bio naret že ljeta 1955, ljetos so jo pa podaljšali še za 230 metru. Široka je 3,5 m an ima ob kraju debu zid. Stroški za tisto djelo znašajo 835.000 lir an jih bo krila država.

TIPANA

Za RAZVOJ AGRIKOLTURE

Pretekli teden je Inšpektorat za agrikolturo iz Vidma organizu u Platiščih konferenco, katjero je akompanjavu film o agrikolturi u gorskih krajih anu o korokšjereji. Konferenco, ki je bla zlo interesantna an na katjero je paršlo dosti ljudi, jo vodu dr. Silvestri. Po konferenci so voditelji se pogovarjal z ljudmi an jim špjegovali oré čez penšjon za starost an za mutuo za kontadine direktno objelovalce zemje. U kratkem bojo 'dnako učili ljudi še drugih vasi tipanskega kamuna.

PRAPROTNO

VODOVOD U BORDONU AN SALAMANTU

Ne moremo povjedati kakuó smo se razveselili, kar smo zagledali djeluce, ki so začeli z djelom par napeljavi vodovoda. Že naši ta stari so si željel piti dobro vodo, mi pa še buj, ker vjemo, de jo imajo skoraj use vasi u brjegah. Dougo so objubjali, de nam nardijo tisto djelo, a do uresničitve ni tjelo priti an zavoj tega smo donas tarkaj buj vesjeli, kar vidimo, de bomo rjes imjel vodo. Stroški za napeljavo obeh vodovodu bojo znašali 1.500.000 lir an jih bo krila država.

NOVO ŠUOLO U BODIGOJU

Končno bojo zgradili tud u Bodigoju novo šuolo. Otruok u tisti vasi je nimar več, lokal pa majhen an niti šuoli podoban. Sada smo zvjedali, de je governo že dodeliu našemu kamunu 5.000.000 lir za gradnjo nove šuole. Djela se bojo u kratkem začela an takuó se bo učenje lahko začelo u novih lokalih že drugo šuolsko ljeta.

ČEDAD

OBISKI U ŠPITALU USAK DAN

Direkcija videmskega špitala je sklenila, de bojo od sada obiski bounikom dovoljeni od 11 do 12 ure ob nedeljah an praznikih, od 13. do 14. ure pa ob djelounikih, medtjem ko so bli prej obisk dovoljeni samo dvakrat na tje dan.

Kooperative v Beneški Sloveniji

(Nadaljevanje s 1. strani)

OBČINA TIPANA:

13. Mlekarna v Tipani
14. » v Viškorši
15. » v Platiščih
16. » v Brezjem
17. » v Krnahti

OBČINA PODBONESEC:

18. Mlekarna v Tarčetu
19. » v Gornjem Mersinu
20. » v Roncu
21. » v Arbeču
22. » v Črnem vrhu

OBČINA ŠPETER:

23. Mlekarna v Ažji
24. » v Dol. Barnasu
25. » v Čedronu

OBČINA SREDNJE:

26. Mlekarna v Gor. Tarbiju
27. » v Zamiru

OBČINA SV. LENART:

28. Mlekarna v Dol. Mjersi (za kmete iz Podutane, Skrutovega, Ožnjega in Hrastovja)

OBČINA AHTEJ:

29. Mlekarna v Porčinju
30. » v Reklužu
31. » v Malini
32. » v Subidu

OBČINA FOJDA:

33. Mlekarna v Podklapu
34. » v Raščaku
35. » v Podcerkvi
36. » v Čenebolah

OBČINA NEME:

37. Mlekarna v Černejah
38. » v Krnici
39. » v Vižontu

OBČINA TAVORJANA:

40. Mlekarna v Mažerolah

ZANASE gospodinje

Pomen sladkorja

Sladkor je važna sestavina ljudske prehrane. Je pa tudi razmeroma drago živilo, zato ga mnoge gospodinje le skopo odmerjajo najrazličnejšim jedilom, ki jih pripravljajo. Vendar taka štednja ni na mestu. Sladkor namreč odlično učinkuje na zdravstveno stanje slabotnih otrok, starcev in zaradi bolezni onemoglih ljudi. Ima dobro lastnost, da ga telo popolnoma absorbira in ga skoraj nič ne gre v zgubo.

Za šoloobvezne otroke, ki so sicer zdravi, a slabotni, je sladkor še posebno važen, zato naj ga uživajo v večjih količinah. Na to jih ne bo težko privaditi, saj je splošno znano, da otroci ljubijo sladke stvari, zlasti bonbone, čokolado itd. To dejstvo nam tudi potrjuje, da njihov organizem zmore kot jim jih običajno nudimo.

Ce v prehrani slabotnega otroka povečamo množino sladkorja, bomo že v kratkem času z veseljem opazili, da postaja iz dneva v dan krepkejši. Isto velja tudi za stare, onemogle in oslabele ljudi. Redno uživanje sladkorja jim prav kmalu da novih moči. Sladkor je nadalje tudi važen pripomoček pri sestavljanju jedilnega lista za bolnike, izjema so seveda tisti s sladkorno boleznijo. Nikomur pa ga ne smemo vsiljevati. Otrokom povečamo njegovo količino zjutraj v kavi, za dopoldansko malico pa jim ponudimo sadni sok ali naribano jabolko s 3 ali 4 žlicami sladkorja. Da pa otrok ne bo občutil pretirane sladkobe dodamo temu še nekaj kapljic limoninega soka. Tudi

po kosilu mu servirajmo še kako sladko jed, n. pr. krema, kompot, kolače in podobno. Za popoldansko južino zopet pripravimo sadje ali morda kruh z maslom, marmelado ali medom.

Otrok se bo večji količini sladkorja hitro privadil, če mu ne bomo stregli z njim preveč vidno in vsiljivo. Pri otrocih, ki so občutljivi za drisko, pa moramo ravnati previdneje in to količino nekoliko zmanjšati, a ne povsem omejiti.

Materam, ki so vedele za veliko hranilno vrednost sladkorja je tudi uspelo, da jim otroci med boleznijo niso skoraj nič oslabei in izgubili na teži. Večina otrok takrat nima teka in najraje uživa tekočo hrano. Posebno velja to za vročinske bolezni. Tedi si zopet pomagamo s sladkorjem. Da otrok preveč ne oslabi mu dajemo piti sadni sok, tople mlečne pi-jalce čaj in podobno. Te pijače mu vsaj deloma nadomestijo drugo hrano. Seveda pa moramo vse omenjene sladke so-kove nevtralizirati z nekoliko limonine kisline, da bolnik ne bi bruhal po njih.

Tudi tuberkuloznim bolnikom sladkor mnogo koristi, če ga jemljejo racionalno in v večjih količinah.

Zato je prav, da se vsaka gospodinja seznani s hranilno vrednostjo sladkorja, ki ji pogosto lahko nadomesti tudi kak obrok mesa.

Koristi zelenega gnojenja

Znano je, da si brez hlevskega gnoja ne moremo misliti uspehov v poljedelstvu. Umetna gnojila imajo veliko vlogo v gnojenju poljedelskih kultur, toda hlevski gnoj je in bo ostal kralj vseh gnojil. Hlevskega gnoja pa na splošno primanjkuje.

Hlevski gnoj skušajo kmetovalci nadomestiti z umetnimi gnojili, da s tem nudijo zemlji vse one rudninske snovi (dušik, fosforno kislino, kalij, apno itd.), ki so rastlinam potrebne za njihov normalen razvoj in proizvodnjo.

Ako pa več let zaporedoma uporabljamo na isti zemlji samo umetna gnojila, postane zemlja težka, zbita, bolna, po domače povedano zastrupljena. Zemeljske bakterije, ki potrebujejo za svoj razvoj organske snovi, se v taki zemlji ne morejo razmnoževati.

Nujno je torej potrebno, da pognojimo zemljo vsaj vsako drugo leto z organskimi gnojili, to je s hlevskim gnojem ali kompostom. Organska gnojila ustvarjajo v zemlji sprstenino ali humus, ki zemljo rahlja, jo dela rodovitno in v njej bakterije laže uspevajo. Ugotovili smo, da nam primanjkuje hlevskega gnoja. Tudi komposta ne moremo več kot toliko pripraviti. Majhne količine gnoja, ki ga pridelamo doma, uporabimo le za poljedelske posevke in povrtnino. Ne mislimo pa na splošno več let na sadno drevje in vinski trto, ki potrebuje organsko snov enako kot vse ostale kulture. V teh primerih lahko nadomestimo hlevski gnoj s tako imenovanim zelenim gnojenjem. Najbolj pripraven za zeleno gnojenje je vinograd.

Vinograd pravočasno globoko preorjemo (oktober, november) ali prekopljemo. Nato enakomerno posejemo žimsko grašico, lupino ali mešanico teh rastlin. Zeleno gnojenje je uspešno, če se v jeseni te rastline dobro razrastejo. Zaradi

tega ne smemo sejati preredko.

V jeseni posejana grašica, lupina ali kaka druga stročnica začnejo zgodaj spomladi odganjati in doraste v polovici maja. Za podkopavanje ali preoravanje je najboljši čas, ko so rastline v cvetju. V tej dobi so najbolj bogate s hranilnimi snovmi. Rastline, ki jih nameravamo podorati v cvetju, pokosimo in jih pustimo en dan, da uvenejo, ker uvele laže podorjemo. Ne pozabimo, da večja rastlina da večjo zeleno maso, ki bo zemljo obogatelja z organskimi in anorganskimi snovmi. Podorane rastline obogatijo zemljo s sprstenino enako kot hlevski gnoj in s tem pospešujejo razvoj zemeljskih bakterij. Če ob podkopu ali spomladi dodamo nekaj kalijevega ali fosfornega umetnega gnojila, smo zemlji nudili snovi, ki jih vsebuje hlevski gnoj.

Pravilna molža

Mleko se tvori v grozdastih žlezah-jagodicah ali alveolah iz snovi, ki pridejo po krvi v vime. Alveole imajo podolgovato, hruskam podobno obliko, so pa zelo majhne. Celotno število alveol v vimenu znaša nekako dve milijardi. Dobre molznice jih imajo več, slabe manj. Vsaka Alveola je obdana s krvnimi žilicami dovodnicami in odvodnicami, ki donesajo snovi, iz katerih se tvori mleko, odnašajo pa odpadline. Te žilice se združujejo z veliko žilo dovodnico in odvodnico, ki se vidi na vampu že od zunaj. Notranja stena alveol je obdana z malimi celicami, ki predelujejo sestavine krvi v mleko.

Nastalo mleko se zbira v notranjosti mehurčka in steče po fini cevčici v večjo, te se združijo v glavno cevko, ki vodi v zbirališče ali cisterno. Ta pa se zožuje v seskov kanalček, ki ga zapira mala mišica, sfinkter imenovana.

Vime drži dva do tri litre mleka. Ker ga namolžemo pri dobrih kravah pri vsakem obroku okrog 6 do 8 litrov, je to znamenje, da se tvori mleko v glavnem med molžo. Zato moramo molziti krepko in nepretrgoma.

Dobre molznice imajo veliko in mehko vime, ki je pred molžo napeto, po molži pa ohlapne. Če tako vime potipljemo, se čuti pod prsti zrnatost; v njem so namreč dobro razvite mlečne žleze, ki predstavljajo velik in izvrsten aparat za proizvajanje mleka. V mesnatem in mastnem vimenu je premalo prostora za mlečne žleze.

Mastno in mesnato vime po molži le malo ohlapne in je skoro zanesljivo znamenje slabe mlečnosti. Mleko pridobiva

Antibiotiki kot dodatno krmilo

S polzkusi so dokazali, da antibiotiki kot dodatno krmilo zelo ugodno vplivajo na razvoj mladih živali, seveda le tedaj, če so pravilno krmljene. V tem primeru pridobivajo za 10% več na prirastku, krmo pa tudi 5 do 10% živali bolje izkoristajo. Antibiotiki vplivajo tudi na boljši razvoj in rasti zaostalih živali. Tudi poginov pri mladih živali je manj, če jih krmlimo z dodatki antibiotikov.

Kot dodatna krmila krmlijo tele antibiotike poleg drugih: penicilin večinoma v obliki prokainske soli ali kot novo kain-penicilin, dalje aeromicin ter terramicin.

Antibiotike mešajo med močna krmila v zelo malih količinah, navadno na 100 kg krmil nekaj manj kot 1 gram. Torej tako majhno količino, da je sami ne moremo dovolj enakomerno zamešati med močna krmila. Zato mešajo antibiotike med krmo samo tovarne za močna krmila. Te imajo precizna mešala, da morejo tudi tako male količine antibiotikov popolnoma enakomerno razdeliti med krmo.

Taka z antibiotiki mešana krmila uporabljajo predvsem za pisanje piščancev, prašičev in telet. Pokladajo jih med krmo vsak dan.

Bodite previdni pri uživanju sadja

Sadje moramo jesti zrelo, nezrelo sadje je celo za zdravega človeka škodljivo, ker prehuda sadna kislina slabo vpliva na sluznice in prebavilih in lahko povzroči črevesna obolenja. Tudi sparjeno ali pregreto sadje je zdravju škodljivo, zato ga moramo pred uporabo vedno ohladiti v mrzli vodi, če nimamo primerne shrambe.

Sadje, ki ga ponudimo domačim ali gostu mora biti v prvi vrsti čisto. Zato moramo vsako sadje temeljito oprati, da spravimo s njega poleg druge nešnage tudi morebitne ostanke škropliv, posebno arkenova in druga, ki so sa človeško sdravje škodljiva. Če nimamo na rapolago tekoče vode, je treba vodo pri pranju večkrat menjati. Oprano sadje nato osušimo na takem prostoru, kjer ni muh, ki bi ga lahko ponovno okužile.

Posebno previdni pa moramo biti pri sadju, ki ga kupimo na trgu, ker je šlo skoki mnogo rok in je tudi dlje časa ikpostavljeno prahu. Tako in na tleh pobrano sadje je nesnažno, zato ga moramo pred uživanjem temeljito oprati.

Sadje ne smemo jesti preveč naenkrat, ker je prekomerno uživanje sadja često posledica bolezni na prebavilih. Prav tako po sadju ne pijmo vode. Po

sebnopakimo na otroke, ki tako radi zalivajo vsako jed z mrzlo vodo.

V moderni kuhinji sadje vse preveč sladkajo in kuhajo. Znano je, da z dodajanjem sladkorja in kuhanjem sadje tako kvarimo, da zgubi vso svojo pristnost in naravno vrednost. Kdor iz kakršnegakoli vzroka ne more ali ne sme uživati presnega sadja, naj ga praži na olju, ki vsebuje poleg tega še vse sestavine kakor surovo sadje.

Odberite koruzo za seme

Preden poberete koruzo, morate misliti tudi na to, da si preskrbite za prihodnjo pomlad dobrega semena.

Doma pridelano seme je vedno najboljše, ker se je tudi že prilagodilo podnebu in ostalim razmeram. Zato morate poskrbeti, da iz svojega pridelka izberete najboljše za seme.

Koruzo odberite že pri trganju na njivi. Ko trgate, boste storže, ki so zrasi na najlepših, najbolj zdravih in krepkih rastlinah določili za seme. Vsaka rastlina daje namreč svoje dobre lastnosti potomstvu. Pregledali boste nato storže, ali so

dovolj dobro razviti, ali imajo ravne vrste in če so polni zrn ne le v sredini, ampak tudi na obeh koncih in če so res zreli. Storže, ki ustrezajo vsem tem pravilom, določite za seme.

To je prvo grobo odbiranje semena. Drugo bolj natančno odbiranje izvršite kasneje pozimi ali zgodaj spomladi. Takrat ponovno pregledajte vse odbrane storže, izmed njih izberite zopet najboljše, ki jim iz obeh koncev oluščite zrnje. Za seme boste porabili samo zrnje iz sredine storža, kajti to seme je najbolj razvito, najbolj zdravo in pravilno oplojeno.

Narodnoosvobodilna vojna v Beneški Sloveniji

Nemci so bili v drugi polovici novembra prisiljeni začeti drugo ofenzivo. Tako so se na vseh koncih in krajih vnele večje ali manjše borbe. Posebno težka borba se je bila pri Topolovem. Nemci so iz masčevanja ustrelili v Srednjem vikarju Atilija Kormonsa. Povsod so zaokroževali obroke, da bi uničili partizane, toda ti so se zmeraj izmotali. Posamezne partizanske edinice so ponovno prešle Nadižo in se prikazale v vaseh zzhodne Beneške Slovenije. 23. novembra so Nemci pregnali partizane iz Gorenjega Barnasa, toda partizani so jim vrnilo milo za dražjo, ko je neka partizanka ubila nemškega oficirja na poti v Ronce.

Podvig slovenske primorske divizije. — 1. februarja 1944. pa so začeli slovenski partizani svojo ofenzivo. Takrat so slovenski partizani udarili z drugačno silo kakor tri brigade, to je ena cela divizija. Tri slovenske primorske brigade: Bazo-viška, Kosovelova in Gregorčičeva so bile sestavljene samo iz slovenskih borcev Julijske Krajine in pa Beneške Slovenije. Oboroženi so bili s težkimi in lahкими strojnimi, z minometi- običeni so bili v nove uniforme in dolga vrsta mul je.

nosila za njimi vojaški proviant. Cela partizanska divizija je prešla Sočo na Kanalskem in se takoj že prvi dan spoprijela v težkih borbah z Nemci pri Ligu, še huje pa pri Kambreškem. Nemci so vlačili iz doline pojačanja in dvakrat napadli, a so bili zmeraj odbiti. Posrbno Bazo-viška brigada, ki je dobila častni se je odlikovila v teh začetnih borbah naziv udarne brigade. Partizanski minometalci so kar kosili Nemce, da so morali odpeljati štiri kamione mrtvih. S to zmago so si partizanske brigade odprle pot v Beneško Slovenijo.

Kosovelova brigada je čuvala hrbet ostalim brigadam proti nemškim silam in je v soški dolini razbila 6. februarja nemško tankovsko kolono pri Kamnem. Gregorčičeva brigada je ubrala južno smer po Beneški Sloveniji, Bazo-viška si je pa utirila pot severno od nje preko Kolovrata in Matajurja. Ponoči med 3. in 4. februarjem je že padla po samo enournem boju postojanka pri Sv. Kvirinu. Partizanski minometi so poglali v zrak tamkajšnji most. Že prej so bili uničili leseni most pri Srednjem. Pri teh akcijah so zaplenili mnogo orožja in vo-

jaške opreme.

Nič ni moglo zavreti zmagoslavnega prodiranja Gregorčičeve brigade, ki je vdrila 16. februarja v Fojdo, kjer so se vnele ulične borbe. Zgorela je Casa del fascio. Zaplenili so zopet precej vojnega materiala.

Bazo-viška brigada je medtem prešla skozi vse v hribih ležeče slovenske beneške vasi. Povsod je prirejala politična in kulturna zborovanja; medtem pa se je morala tudi boriti s sovražnikom. 5. februarja je na Livku pognala nazaj v dolino nemško kolono. Naslednji dan je pa pri Stupici postavila zasedo in uničila dva kamiona, pobila 16 Nemcev, zajela pa 12. Seveda ni ostala brez plena in tako pomnožila svoje brzostrelnorožje. Šla je nato preko Nadiže in vsa nadiška dolina je oživela po partizanih v Špetru, Podbonescu, Tarčetu in Landarju. Bazo-viška je iz doline udarila proti Črnemu vrhu.

Ker niso mogli Nemci nikjer zajeziti partizanskega napredovanja, so se zopet zatekli k bombardiranju nedolžnega prebivalstva po vaseh Bombardirali so 9. februarja Brišče, toda bombe so napravile le strašen hrust, škode pa nobene. Pač pa so naslednji dan poškodovali Črni vrh in so še s strojnimi streljali na bežeče ljudi. Ubili so 4 osebe, ranili pa 15. Bombe so porušile dve hiši. Bazo-

ška brigada pa je bila medtem že daleč proč v Logjah na Kobariškem.

Nemški bombniki so stalno spremljali Bazo-viško brigado, ko se je vračala nazaj preko Robedišča, Mrsina, Mašerov in Spodnjega Tarbija. Sipali so bombe na vasi in težko je bilo borcem in prebivalcem. Toda vedeli so, da bi bilo brez partizanske vojske še huje. Bazo-viška brigada je v poslednji borbi v Beneški Sloveniji 19. februarja razbila Nemce tako, da so v divjem begu zbežali proti Hlodiču. Vse tri brigade so zopet srečno prešle Sočo in s tem zaključile svojo zmago — slavni pohod po Beneški Sloveniji.

Heroji Beneške Slovenije. — Največ zla so povzročili vasem v Beneški Sloveniji nemška letala. Ko Nemci niso mogli prebiti partizanskih zased, ali pa zaustaviti hitrega napredovanja partizanskih brigad, so se zatekli k letalom in na varnem visoko iz zraka tolkli z bombami po vaseh, kjer so ostali le oni, ki zaradi starosti in bolezni niso mogli zapustiti hiš.

Ker niso imele slovenske partizanske edinice protiaeronskega orožja, da bi skatile letala z neba, je bilo trea poiskati letala v njihovem leglu in jih takoj uničiti.

Na tako pot se je odpravilo v noči med 12. in 13. marcem 1944. 70 partizanov II. bataljona Briško-beneškega odreda pod vodstvom komandanta Marka Redelon-

ga. Ta jih je razdelil v tri skupine, ki so hitele preko hribov mimo neštetihslovranih postojank dol v furiansko nižino na letališče Belvedere, 13 km severno-vzhodno od Vidma. Srečno so se z zvijačami in skrajno drznostjo izognili nešteitim nevarnostim ter se pritihovali do poslopj na letališču.

Prva skupina je napadla močno stražnico na letališču in po kratkem boju zavzela barak, v kateri se je branilo 30 Nemcev. Zažgali so poslopje in planili so kakor nalašč uazsvetlevali prostrano letališko polje, da je laže delala druga skupina.

Ta je takoj stekla k letalom in začela z žužiganjem. Še više kakor iz goreče stražnice so planili visoko proti nebu plameni bencina in mazalnih olj, z močnimi poki so se razletavali tanki za gorivo in prasketala ogrožja ogromnih letal. Od treh letli tipa Messerschmidt 190, dveh lovcev Fokke-Wulf, treh izvidniških letal Storch, enega kurirskega letala in dveh kamionov je ostal le kup ožganega in skrivenčnega železa.

Tretja skupina je imela posebno zabavno delo. Obkrožila in napadla je vilo, v kateri so popivali in se zabavali z lahkoživimi ženskami nemški letalski oficirji. V prvem napadu je padlo pod ognjem partizanskih brzostrelk 8 nemških letalskih oficirjev. Ostali so se zabarika-

za naše mlade bralce

Zaklad na Jaršču

(Dolenjska)

Pravijo, da je bil nekoč na Jaršču velik grad. Danes so tam njive in na jesen vse diši po cvetoči ajdi. Okoli in okoli njih rastejo bukvje in na oni strani, kamor kar naprej sije sonce, se raztezajo vinogradi.

Nekoč pa je bil na Jaršču še pašnik. Pašnika pa se stari ljudje dobro spominjajo in pripovedujejo o njem čudne stvari. Pripovedujejo vam lahko o pastirčku Janku, ki je na Jaršču pasel ovce.

Pasel je pastir Janko na Jaršču ovce, pasel od pomladi do zime, od jutra do večera. Pasel je in prepeval, da so ga slišali daleč naokoli. Nekega dne tako pa se je prepeva, pa kar namah vidi, da se je najlepši ovci udrl pod nogami. Še zablejala ni in že je ni bilo več. Ustrašil se je pastirček Janko, hudo ustrašil! Kdo se le ne bi, če bi imel tako trdega gospodarja!

»Na, lepa reč!« je pomislil na glas. »Kako naj pridem domov in povem, da mi je ovca izginila, da jo je zemlja požrla?«

Kar na jok mu je šlo, ko je čepel ob luknji, ki je skozi njo padla ovca. Luknja pa je bila globoka in temna, da ni mogel skozi njo ničesar razločiti.

Potem pa je šel, natrgal srobota, ga navezal na mlado bukev in se ob srobotu začel spuščati v luknjo. Majčkeno pa ga je bilo le strah.

»Kdo ve, kaj se skriva v tej luknji,« je mislil. A ovca je le ovca in brez nje priti domov, nak, to bi ne šlo!

Komaj pa se je spustil v jamo, je z nogami zatipal pod seboj stopnico. Eno, dve, tri! Prave stopnice! In kar takoj ga je strah minil. Janko je bil samo še radoveden. Pa se je pričel spuščati po kamnitih stopnicah navzdol.

No in zdaj niti ni bilo več kdove kako temno. Od nekdaj je prihajala svetloba, slaba svetloba, a bila je le. Zaslišal je tudi ovco, ki je nekje pred njim zablejala.

Bilo je konec stopnic in ko je pošteno pogledal naokoli, je videl, da je v pravi, pravcati kleti.

»Lej, kdo bi si mislil!« je govoril Janko. »Tak bo le držalo, da je bil tu svoje dni grad!«

Zdaj pa če bi ga tudi s parom volov vleklil iz kleti, ga ne bi spravil, preden ni vsega pregledal! Ovco je že dobil. Nič ji ni bilo, le prestrašila se je, ko je padla v klet. Zdaj pa je hodila ob Janku sem in tja in bila radovedna nič manj, kot pastirček.

Ko se je Janko do dobra razgledal, je

videl, da je res v kleti. Ob stenah so stali sodi in kadi in v kotih je bilo šare, kakor je je v vsaki kleti! Le kaj bi bilo v sodih? Vino? Nak, pri nobenem ni bilo pipe. A Janko bi ne bil Janko, če se ne bi znašel. Dobil je kamen in pričel udrihati po čepu enega izmed sodov. Odbil

je čep in iz soda je pritekel curek vina. Na, res je vino! Kaj pa je v kadeh? Janko je pristavil kamen, stopil nanj in komaj dosegel kad. Stegnil je roko kolikor je mogel in pod roko je zatipal hladne okrogle kovance.

»Hudimana! Denar!«

Pa je vzel enega, pa še enega in ju spustil v žep. Saj v tej temi tako ne moreš razločiti kaj bi bilo.

No in nazadnje je bilo treba poizkusiti priti ven. To je bilo le malo težje, kot je mislil prej. Toda srobot je visel prav do tal, pa je nazadnje le nekako privezal nanj ovco, splezal iz luknje sam in še ovco potegnil za seboj.

Lejte, pa je prišel na beli dan in nikjer naokoli ni bilo nobene ovce. Tekel je sem, tekal tja. Ovc ni bilo. Na, res grda reč! Potem pa se je spomnil kovancev, ki ju je vtaknil v žep. Potegnil ju je iz žepa, obrisal prah z njiju in se na glas začudil. Bila sta rumena, kot sonce. Pravo zlato.

»Požvižgam se na ovce! Zlata je tu na kupe,« je rekel. Privezal je edino ovco, ki mu je ostala, k bukvji in se vrnil v klet. Šel je naravnost k oni kadi z zlatniki. Podstavil je kamen, stopil nanj in si z zlatniki nabasal žepa. Nato je zlezal iz kleti, odvezal ovco in žvižgaje odšel domov.

(Nadalj. prihodnjič)

Vaš je ves bodoči čas

Vi ste majhni, leto je veliko,
v nedogled vam teče pestra pot.
Slika se odgrinja vam za sliko.
dan za dnem jih vam vrsti povsod.

Majhni ste na tem velikem svetu,
vendar vaš, le vaš je ves ta svet.
V prt svilen ste vtakani, cvet ob cvetu,
prt pa je čez vso zemljo razpet.

Majhni zrete v te velike čase,
vendar vaš je ves bodoči čas.
V njem zibali boste zlate klase,
ko bo davno že prešel za nas.

Lili Nevy

Enajsta šola pod mostom

Ob vročih poletnih dneh upade Ljubljana za cel sežanj in ošabna Vrhničanka je samo še potok. Ves levi del struge je sam bel prod, od sonca spaljen. Takrat se prične enajsta šola pod mostom ter se neha ob prvih jesenskih nalihi. Mnogekaj sem študiral v svojem življenju, ali tako bogate in koristne učnosti, kakor jo daje svojim učencem enajsta šola pod mostom, nisem zadobil nikjer in nikoli. Kakšna čuda prečudna hrani ta goli, posušeni prod! Polomljen, star lijak, obroč kolesa, preluknjena ponev, počeni lonci, vilice s poldrugim klinom, pipec brez ročnika — od kod se je

vse to nabralo v Ljubljani? Šimčevemu Lojzetu se je celo posrečilo, da je našel denarnico. Res ni bilo nič v njej, denarnica pa je vendarle bila. Čudes največje so bili kapeljni, ki so se skrivali pod mokrim kamenjem. Lovili smo jih z vilicami, z žebli, ali pa z golo roko ter jih pekli na žerjavici kar tam v šoli, ki je bila skrita neumnim očem. Zgodilo se je včasih, da je bila glava osmojena, repek pa še moker; toda bili so dobri in sočni kakor na sosedovem vrtu pobrana jabolka.

V šoli smo bili vsi gologlavi in goloroki, hlače pa smo si zavijali visoko do vrh stegna. Nekoč sem zašel malo pregloboko v vodo. Nenadoma se mi je zadelo, da jaham na ogromnem zelenem konju naravnost proti sijajnemu soncu. Sreča me je vsega prevzela in mislil sem, da sem cesar... Tedaj me je zgrabila za lase neumljena roka ter me trdo zaludala na prod. Tam sem vztrepetal in se bučno razjokal.

Jurčev hlapec me je bil potegnil iz vode.

Ivan Cankar

PETER KLEPEC

Pravijo, da je bil Peter Klepec doma iz Osilnice. Bil je šibkega telesa in prav malo močan. Pastirji so ga večkrat tepli in mučili.

Bilo je na kresni dan, ko imajo voli navado, da se borijo. Peter ni mogel prenašati nadležnosti pastirjev in se odpravi domov. Tu sreča vola in mu potoži svoje gorje. Vol mu odgovori: »Odlomi šibico, ki je v enem letu zrastle in pojdi z menoj! Nad mene pride vol, ki se bo hotel z menoj boriti in je močnejši od mene. Ti mi moreš pomoči v boju s tem, da nasprotnika udariš s šibo. Tako mi pomoreš k zmagi, koristiš boš pa tudi sebi, kajti postal boš tako močan, da ti nihče ne bo kos.«

Tako se je tudi zgodilo. Prišel je močan vol in se zagnal v šibkejšega. Klepec ga je osvrknil s šibo. Njegov vol je zmagal.

V tem trenutku pa je prešinila tudi dečka nenavadna moč. Neki glas mu veli: »Peter, moč ti je dana, poskusi jo!« Prve za grmčič in ga izdere kakor nič s korenino vred. In spet mu pravi neki glas: »Peter, moč ti je dana, poskusi jo!« Peter prime za brezo in breza gre iz tal kakor spodjedeno žito. Še enkrat mu veli glas: »Moč ti je dana — izderi hojo!« Peter se ogleda, kje stoji hoja, in že leži staro deblo pred njim kakor bilka slame.

Ko se je Peter spet sestal s pastirji na paši in so ga hoteli tepsti, je vse namlatil. Prijokali so domov in tožili, kaj počne z njimi tisti Klepec, ki so mu bili prej vedno kos.

Peter pa je rasel in njegova moč je rasla z njim.

Ljudska

Pionirji partizanom

Majhne in drobne so naše pesti,
srčce mlado, a tisoč želja
v srcu je skritih, preživo žari
do domovine ljubezen srca.

Majhne in drobne so naše roke,
vendar bi radi le domu služili,
radi stopili v vaše vrste,
kot partizani bi zanj se borili.

Z nami so želje, a z vami je moč,
mi pionirji smo, a vi partizanti,
silni, mogočni še bomo nekoč:
vsi smo Slovenci in vsi smo Slovani.

Iz »Se pomnite tovariši«

Mehurčki

»Kako so lepi!« je navdušeno vzkliknil otrok, ko je opazoval mehurčke, ki so prihajali iz njegove slamice. »Pisani so in lahki! Sedaj pa bom napravil mehurček, ki bo večji in lepši od vseh!«

Rahlo je pihnil v slamico in velik mehurček, ves prekan s pestrimi sončnimi žarki, se je lahkotno dvignil v zrak.

Ves srečen je stekel za njim in stegnil ročico, da bi se ga dotaknil. Toda mehurček je počil in izginil brez sledu.

Tedaj se je otrok razžalostil. Ko pa so se prikazali iz slamice drugi, ki so bolj pisani mehurčki, so se mu ustnice zopet nabrale v smehljaj.

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmt
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

dirali in trdovratno branili svoje kože. Ko so napadajoči partizani opazili, da so plameni že objeli trupe letal, so se oddaljili od vile, iz katere se je razlegal vrišč preplašenih lahkoživ.

Heroj Marko in njegova četa sta bila za svoj izredno uspešen podvig pohvaljena od partizanskega vodstva. Vodstvo Briško-beneškega odreda pa je Marka predlagalo za odlikovanje.

Marko sam odlikovanja ni več prejel. 5. maja 1944. je umrl junaka smrti v boju. Ranjen je bil v nogo v enem izmed nešteti spopadov z Nemci in je ležal z osimimi borci svojega bataljona v podzemeljskem bunkerju blizu vasi Breginj na Kobariškem. Našla se je prodana duša, ki je poklicala 180 nacistov. Šestim tovarišem se je po kratki borbi posrečilo izvit se iz nemškega obroča, Markov namestnik Just je padel v boju, Marko si je pa v zadnjem trenutku sam vzel življenje, raje kot da se preda in pogine pod mučenjem Nemcev. Ti so ga povsod iskali, ker jim je prizadejal toliko težkih izgub. Ze 28. marca 1944. so pridrveli na njegov dom v vasico Zapotok. Zgrabili so njegovega očeta in brata, ju obesili za roke in v takem stanju spraševali po Marku. Zaman sta trdila, da ne vesta, kje je, ker je živel Marko že dolgo časa proč od doma v Podbeli na Kobariškem.

Ko sta padla v nezavest, so ju odvezali in takoj zopet navezali, ko sta prišla k sebi. Izmetali so jima vse pohištvo iz hiše in zažgali, nju pa pustili pol mrtva.

Smrt starega beneškega Slovenca. — Nekoliko dni po junaki Markovi smrti so Nemci, ki niso vedeli za njegovo smrt, 11. maja zopet prihrumeli v Zapotok. Zgnali so vse prebivalstvo Zapotoka pred Redenlongovo hišo. Starega Markovega očeta so postavili ob zid. Vsi vaščani so Nemcem dokazovali, da ni imel starček nobene zveze z Markom in da zato ne more vedeti, kje se skriva. Gluha so bila nacistična ušesa za vse to dokazovanje. Hoteli so njegovo smrt. Na njegovo prošnjo so samo dovolili, da ga je duhovnik še izpovedal. Padlo je rezko vojaško povelje in stari Redenlongo je s svojo krvjo namočil trpinčeno zemljo Beneške Slovenije.

Izmed tolikih grobov svetila dva grobova vsemu ljudstvu Beneške Slovenije s posebnim sijajem: grob nedolžne žrtve starega trpina visoko gor v Zapotoku in grob mladega heroja Marka tam na Kobariškem kot spomin na skupno borbo za svobodo Slovencev v soški dolini in Beneški Sloveniji. Ron, ki je rodil take junake, ne more izumreti.

Fantje Markovega bataljona. — Posebno jeklenega kova so bili vsi borci Bri-

ško-beneškega odreda. Marko je vodil II. bataljon, sestavljen iz fantov in moč iz vseh vasi Beneške Slovenije. Nikdar niso mirovali, stalno so napadali nacistične postojanke. 11. maja 1944. po Markovi smrti so napadli nemško postojanko v Malini, 3 km od Ahnta. Divjala je ravno nemška ofenziva v vzhodni Beneški Sloveniji, ko je II. bataljon sredi belega dne skupno z italijansko partizansko patrulo vdrl v sam Ahten in priredil na trgu zborovanje. Ena skupina bataljona je istočasno obkollila in napadala Nemce ter pretrgala vse telefonske zveze, da ne bi mogli Nemci klicati na pomoč.

21. julija je zopet isti bataljon pod vodstvom novega komandanta Artura iz Rezije napadel in razorožil dve karabinjerski postojanki v bližini Učje in jima odnesel precej orožja in opreme.

Nič niso zaostajale za II. bataljonom ostale čete Briško-beneškega odreda, v katerih so se borili tudi beneški Slovenci. 5. avgusta 1944. je I. beneška četa odreda zavzela Ažlo in tam zajela alpine. 18. avgusta je razrušila dva nemška bunkerja pri Ažli in napadala štiri ure šentkvi-rinski most. Štiri dni nato je že napadla nemško-republiško posadko v Špetru. Prihitiel so hitro na pomoč Nemci iz Čedad, da jo rešijo pred popolnim uničenjem. Na to pa je komaj čakala druga

partizanska skupina, ki je medtem vdrla v Čedad na živinski trg in odpeljala 20 glav živine, namenjene nemški vojski. Tudi središča nadiške doline Špetra ni ta četa beneških Slovencev pozabila in je udarila 2. septembra fašistične posadke, trije fašisti so se predali in trije so bili ranjeni. Veselo so odnesli partizani s seboj težko in lahko strojnico ter brzo-strelko. II. bataljon pa medtem ni miroval in ves mesec avgust napadal Nemce po vsej Beneški Sloveniji. 13. avgusta je udaril po nemški koloni na cesti Ro-bič-Stupica, dva dni pozneje pa je bil že v Reziji in se spopadel blizu Ravence z nemško kolono, ki je hotela razbiti pri-reditev partizanskih igralcev. Nemcev je bilo pet polnih kamionov z minometi in težkimi strojnimi. Bataljon je poglal Nemce nazaj v Furlanijo in prireditev se je nemoteno nadaljevala. 22. avgusta je oddelek istega bataljona miniral cesto Neme-Tajpna. Nekaj dni pozneje se je bataljon spustil v večjo borbo s 300 Nemci in Mongoli v nemški službi. Borba je trajala že tri ure in partizanom je začelo primanjkovati streliva. Takrat so vrle beneške Slovenke začele nositi skozi točo sovražnih izstrelkov municijo kar v domačih oprtnikih. Zmagali so partizani, ker se je vse ljudstvo borilo z njimi. Sovražnik je pustil na bojišču 45 mrtvih in 20 ranjenih.

Bataljon se je tolkel naprej, izmikal se nemškemu obroču in zopet udaril tam, kjer so ga najmanj pričakovali.

V decembru 1944. je hvaležna mladina Beneške Slovenije poklonila svojim najhrabrejšim borcem in zaščitnikom II. bataljona slovensko zastavo, ki so jo bila sešila slovenska beneška dekleta. Ko je izročala zastavo bataljonskemu zastavonoši, je zastavopnica deklet rekla: »Poklanjamo vam zastavo, ki jo je tujec desetletja teptal in ki po zaslugi naših borcev spet zmagoslavno vihra nad nesrečno zemljo Beneške Slovenije.«

Cim dalje je trajala borba proti fašistom in nacistom, čim več zmag so želi slovenski beneški partizanski oddelki, tem bolj so rasle njihove vrste. Protij koncu leta 1944. so se že trije bataljoni, sestavljeni iz samih beneških Slovencev, borili složno s slovenskimi partizani iz Slovenskega Primorja. Vzhodna in zapadna Beneška Slovenija sta dali dva bataljona, dolina Rezija pa tudi enega. Vse polno partizanov iz Beneške Slovenije se je pa borilo tudi v vrstah slovenskih primorskih brigad, zlasti v Gregorčičevi, Kosovelovi in Gradnikovi brigadi. Do konca vojne je pa število samostojnih slovenskih beneških bataljонов naraslo na pet.

(Nadaljevanje sledi)